

ρειάς καὶ τὰς ἀφρύας βεβαμμένας καὶ βαλάντιον πενιχρὸν κρατοῦσαν εἰς χεῖρας. Μίαν ἐντοσοῦτῳ ἡμέραν ἐστερήθησαν τῆς καθημερινῆς ἐπισκέψεως αὐτῆς. Εἶχε τελευτήσῃ.

Αὕτη περιληπτικῶς εἶναι ἡ ἱστορικὴ ἐκθεσις τοῦ καταστήματος, οὗτις νος ἐφάμιλλον ἐν τῷ κόσμῳ δὲν ὑπάρχει. — Τοιαῦτα γιγάντων ἔργα ἡμεῖς οἱ ἔτι νάνοι περὶ αὐτὰ μελετῶντες θέλομεν διαρκῶς ἀρύεσθαι τὰ πολυτιμότερα πρακτικῆς ἐπιστήμης οἰκονομολογικὰ μαθήματα. Καὶ ὑπὸ οἰκονομολογικὴν καὶ ὑπὸ κοινωνικὴν ἐποψιν ἡ Ἀγγλία εἶναι ἡ ἀρίστη καὶ πρὸς πάντας τοὺς νεήλυδας λαοὺς αἰωνίως ἠνεωγμένη βίβλος. Τῆς βίβλου ταύτης μία σελὶς ἀξιόλογος εἶναι ἡ ἱστορία τοῦ μεγάλου αὐτῆς ἐθνικοῦ τούτου ἰδρύματος. Ἡ ἱστορία τῆς Τραπεζῆς τῆς Ἀγγλίας εἶναι ἡ ἱστορία τῆς ἠθικῆς, οὕτως εἰπεῖν, ἀναπτύξεως τοῦ πλούτου εἰς μέγαν καὶ εὐρὺν κύκλον, τοιούτων δὲ ἱστοριῶν μελέτης ἔχομεν ἀπόλυτον ἡμεῖς ἀνάγκην. Ἦδη προπάντων ὅτε ἐπ' αἰσίοις οἰωνοῖς ἤρξατο ἐκτεινόμενον καὶ ἐν Ἑλλάδι καὶ ἐν τῇ Ἀνατολῇ ἀπάσῃ τὸ τραπεζιτικὸν σύστημα, εἰς τῶν τοιούτων μεγάλων ἔργων τὴν μελέτην ἐγκύπτοντες θέλομεν ἀντλήσει τοὺς πρακτικοτέρους καὶ σχετικῶς τελειωτέρους διὰ τὰ ἡμέτερα ὀργανισμούς. Θέλομεν, καθόσον ἀφορᾷ ἰδίως τινὰς τῶν ἐν Ἑλλάδι ἀρτισυστάτων τραπεζῶν, ἐννοήσῃ ὅτι σκοπὸς τῆς συστάσεως αὐτῶν εἶναι πρὸ παντός ἄλλου, ὅχι νὰ κερδοσκοπῶσιν ἐπὶ τῶν ἀναγκῶν τῶν Κυβερνήσεων, ἀλλὰ ν' ἀνακουφίζωσιν αὐτάς, νὰ χρησιμεύωσιν ὡς δεσμός μεταξὺ κυβερνήσεως καὶ ἔθνους, καὶ, ὡφελούμεναι, νὰ ὠφελῶσι. Ἐκ τοιούτου δὲ κλόνου ἐμβολιάζοντες τὸ μόλις φυτευθὲν ἡμέτερον δένδρον, θέλομεν ταχαίως συλλέξει καρποὺς ἀγλαοὺς ὑπὸ διττὴν ἐποψιν, καὶ ἠθικὴν καὶ ὕλικήν.

B.

Η ΘΕΣΙΣ ΤΩΝ ΓΥΝΑΙΚΩΝ

ΑΠΟΣΠΑΣΜΑ ΕΚ ΤΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΤΩΝ ΠΘΩΝ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΗΣ

ΤΟΥ W. E. H. LECKY.

Ἐκ τῆς Γερμαν. μεταφράσεως ὑπὸ Γ. Δ.

Εἶνε φυσικόν, ὅτι κατὰ τοὺς χρόνους, καθ' οὓς οἱ ἄνθρωποι ἦσαν ἔτι ἐντελῶς βάρβαροι, καθ' οὓς τὰ ἔθιμα ἦσαν ἀκόμῃ νομαδικά, ὁ δὲ πόλεμος καὶ ἡ θήρα ἡ μόνη αὐτῶν ἐνασχόλησις, αἱ πρὸς ταῦτα ἀπαιτούμεναι ἰδιότητες ἀπετέλουν τὸ μόνον μέτρον τῆς τελειότητος, ἡ ἀξία τῆς γυναικὸς ἀπέναντι τοῦ ἀνδρὸς ἦτο ἀναμφισβήτητως κατωτέρα, ἡ δὲ θέσις αὐτῆς ἔπρεπε κατὰ συνέπειαν νὰ ᾔνε ταπεινωτέρα· διότι καθ' ὅλας ἐκεῖνας τὰς ιδιότητας, αἵνινες ἐν ταιαύτῃ καταστάσει ἐξετιμῶντο, αἱ γυναῖκες ὑπολείπονται τῶν ἀνδρῶν. Αἱ κοινωνικαὶ ἀρεταί, εἰς αἷς ἡ γυνὴ δύναται κατ' ἐξοχὴν νὰ διαλάμψῃ, δὲν εὐρίσκουσι κύκλον ἐνεργείας καὶ ἀναπτύξεως. Ἡ

τοῦ κάλλους ἰσχύς εἶνε λίαν ἀσθενής, ἐκτὸς δὲ τούτου, μόνον ὀλίγα λείψανα αὐτοῦ δύνανται νὰ διασωθῶσιν ἐν μέσῳ τῶν ταλαιπωριῶν τοῦ ἀγρίου βίου. Ἡ γυνὴ θεωρεῖται μόνον δούλη τοῦ ἀνδρός καὶ ὑπηρετρία τῶν παθῶν αὐτοῦ. Καὶ ἐν ἐκείνῃ μὲν τῇ περιπτώσει ὁ βίος αὐτῆς εἶνε ἀδιάκοπος, κοινὴ καὶ ἀχάριστος ἐργασία, ἐν ταύτῃ δὲ εἶνε ἐκτεθειμένη εἰς ὅλας τὰς διαθέσεις, αἵτινες ἐπὶ ὤμων ἀνδρῶν παρακολουθοῦσι τὴν εὐχαρίστησιν τῆς ζωικῆς ὁρμῆς.

Ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τῆς βαθμίδος ταύτης ἀκόμη δυνάμεθα νὰ εὕρωμεν ἔχνη τινὰ τῶν ἠθικῶν ἐκείνων αἰσθημάτων, ἅτινα εἶνε προωρισμένα νὰ ἀναπτυχθῶσιν εἰς τὸν μετέπειτα χρόνον. Ὁ γάμος ὑφίσταται, ἡ ἀξία τῆς γυναικείας ἀγνότητος εἶνε ἐπαισθητὴ γενικῶς μέχρι βαθμοῦ τινος, ἐμφαίνεται δὲ ἐν τῇ ὀργῇ ἥτις ἐκρήγνυται κατὰ τοῦ μοιχοῦ, Ἡ μετρία ἀπόλαυσις τῶν ἐκ τοῦ σώματος ἡδονῶν ἀναγνωρίζεται ὡς καθήκον αὐτῆς, ἐνῶ οἱ ἄνδρες περιορίζονται μόνον προκειμένου περὶ μοιχείας.

Τὰ δύο πρῶτα βήματα πρὸς ἀνύψωσιν τῆς γυναικὸς εἶνε ἡ κατάργησις τῆς συνθηθείας τοῦ ν' ἀγοράζωσι τὰς γυναῖκας, καὶ ἡ ἰδρυσις τῆς οἰκογενείας ἐπὶ τῶν βάσεων τῆς μονογαμίας. Τοὺς πρώτους χρόνους τοῦ πολιτισμοῦ ἡ τοῦ γάμου σύμβασις ἐγένετο μεταξὺ τοῦ μνηστῆρος καὶ τοῦ πατρὸς τῆς μνηστῆς ὑπὸ τὸν ὅρον νὰ πληρώσῃ ὁ μνηστὴρ αὐτῷ χρηματικόν τι ποσόν. Τὸ ποσόν τοῦτο, ὅπερ οἱ Ἕλληνες ἐκάλουν ἔδναν, οἱ δὲ Γερμανοὶ mundium, ἦτο πράγματι πληρωμὴ διὰ τὴν παραχώρησιν τῆς κόρης παρὰ τοῦ πατρὸς, ἥτις τοιουτωτρόπως ἐγένετο δούλη τοῦ ἀνδρός. Οἱ ἀρχαῖοι Ἰνδικοὶ νόμοι ἀπηγόρευον τὴν πληρωμὴν ταύτην, ἵνα μὴ ὁ πατὴρ πωλῇ τὸ τέκνον του, εἶνε ὅμως ἀναμφισβήτητον ὅτι ἡ πώλησις αὕτη εἰς ἐποχὴν τινα παλαιὰν ἦτο ὁ συνήθης τύπος τοῦ γάμου. Κατὰ τὰς περιγραφὰς τῆς παλαιᾶς γραφῆς ὁ Ἰακώβ ἀπέκτησε τὴν Λίαν καὶ Ραχήλ διὰ τινων ἐκδουλεύσεων, ἃς παρέσχεν εἰς τὸν πατέρα των, τὸ ἔθιμον δὲ τοῦτο ὅπερ ἐν Παλαιστίνῃ πρῶτον φαίνεται ὅτι ἦτο γενικόν, (*) ἀναφαίνεται ἀπανταχοῦ τῆς Ἑλλάδος κατὰ τοὺς ὁμηρικοὺς χρόνους. Εἰς ἀρχαιοτέρους χρόνους τῆς Ἑλληνικῆς ἱστορίας ὅμως ἀντικαθίστα τὸ πρὸς πώλησιν ἀργύριον ἢ προῖξ, δηλ. τὸ χρηματικόν ποσόν, ὅπερ ὁ πατὴρ ἔδιδε τῇ νύμφῃ πρὸς χρῆσιν αὐτῆς, καίτοι δὲ ἡ προῖξ παρεδίδοτο εἰς τὰς χεῖρας τοῦ ἀνδρός, συνετέλει οὐχ ἥττον νὰ βελτιώσῃ τὴν θέσιν τῆς γυναικὸς, πρῶτον παρέχουσα αὐτῇ ὑπόληψιν τινα, ἔπειτα δὲ διότι ἰδιαίτεροι νόμοι οὐ μόνον ἐν Ἑλλάδι, ἀλλὰ καὶ ἐν Ῥώμῃ, ἐξησφάλιζον αὐτῇ τὴν προῖκα ἐν περιπτώσει διαζυγίου. (**). Ἡ γυνὴ εἶχεν οὕτως ἐγγύησιν τινα κατὰ πάντα κακὸν μεταχειρισμὸν ἐκ μέρους τοῦ ἀνδρός, οὕτως ἔπαυε τοῦ νὰ εἶνε δούλη τοῦ ἀνδρός, ἦτο δὲ τρόπον τινὰ ἐν τῶν συμβαλλομένων μερῶν. Ἐπὶ τῶν ἀρχαίων Γερμανῶν ὑπῆρχε ἔθιμόν τι τούτου διάφορον καὶ λίαν περίεργον, δηλ. ἡ γυνὴ δὲν ἔφερε προῖκα τῷ ἀνδρὶ, ἀλλ' αὐτὸς ἔδιδέ τι τῷ πατρὶ αὐτῆς

(*) Γεν. XXIX, XXXIV, 42. Δευτερ. XXII, 29. 4. Σημ. XVII, 25.

(**) Ἐν Ῥώμῃ ὁ ἀνὴρ ἐγένετο κύριος τῆς προῖκας, ἐν αἵτις τοῦ διαζυγίου ἦτο ἡ κακὴ διαγωγή τῆς γυναικὸς.

τῇ δὲ νύμφῃ ἔκαμνε δῶρόν τι μετὰ τὴν νύκτα τοῦ γάμου, καλούμενον πρωῒνον δῶρον (Morgengabe). (**).

Σπουδαιότερα ὑπῆρξεν ἡ εἰσαγωγή τῆς μονογαμίας, δι' ἧς χαρακτηρίζεται ὁ ἀρχαῖος ἐλληνικὸς πολιτισμὸς ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων ὡς πολὺ ὑπέρτερος τοῦ προηγηθέντος ἀσιατικοῦ πολιτισμοῦ. Τὴν μονογαμίαν δύναται τις νὰ ἐξετάσῃ ἢ ἀναφορικῶς πρὸ τὸ αἶσθημα τῆς σωφροσύνης ἢ πρὸς τὸ συμφέρον τῆς κοινωνίας. Ὑπὸ τὸ πρῶτον ἐννοῶ τὴν γενικὴν ἐκείνην αἰσθησιν ἢ πεποίθησιν, ὅτι ἡ κατὰ τὸ σῶμα ἡδονὴ ἔχει τι τὸ ταπεινόν, καὶ ὅτι συνδέεται μετὰ τινος βαθμοῦ αἰσχύος. Ἐν Ἀσίᾳ, ἐνθα ἐπικρατεῖ πολυγαμία, θεωρεῖται ὁ γάμος σχεδὸν ἀποκλειστικῶς ὑπὸ τὴν ἐποψιν τῆς ἡδονῆς, χρησιμεύων μόνον εἰς τὴν εὐχαρίστησιν ζωϊκῶν παθῶν, ἐνῶ ἐν Εὐρώπῃ ἡ ἀμοιβαία ἀγάπη καὶ ὁ σεβασμὸς τῶν συνδεομένων μερῶν, ἡ ἰδρυσις οἰκογενείας μετὰ τῶν παρακολουθούντων οἰκιακῶν αἰσθημάτων καὶ καθηκόντων ἀποτελοῦσιν οὐσιῶδες μέρος τῶν ἐλατηρίων τοῦ γάμου, ἐπὶ δὲ τοῦ ταπεινοτέρου στοιχείου τοῦ γάμου ἀποδίδεται σχετικῶς ὀλιγωτέρα σημασία. Ὑπὸ τὴν ἐποψιν ταύτην δύναται τις νὰ εἴπῃ βεβαίως, χωρὶς ν' ἀποβλέψῃ εἰς λόγους χρησιμότητος ἢ συμφέροντος, ὅτι ἡ μονογαμία κεῖται ἐπὶ βαθμίδος ὑψηλοτέρας ἢ ἡ πολυγαμία. Ἀλλὰ καὶ οἱ χρησιμότητος λόγοι ὑπὲρ τῆς μονογαμίας εἶνε σπουδαῖοι, καὶ δύνανται νὰ συμπεριληφθῶσιν εἰς τὰ τρία ταῦτα· πρῶτον ὅτι ἡ φύσις καθιστᾷ δι' αὐτῆς τὸν ἀνδρεῖον καὶ γυναικεῖον πληθυσμὸν ἰσάριθμον, δεύτερον, ὅτι ὑπὸ οὐδεμίαν ἄλλην μορφήν τοῦ γάμου ἐπιτυγχάνεται τόσον καλῶς εἰς τῶν κιριωδεστέρων σκοπῶν, δηλ. ἡ ἀνατροφή τῆς οἰκογενείας, καὶ τρίτον ἐν οὐδεμίᾳ ἄλλῃ δύναται ἡ γυνὴ νὰ καταλάβῃ ἴσην τῷ ἀνδρὶ θέσιν.

Ἡ μονογαμία ἦτο, ὡς ἐρρέθη, γενικὸν ἔθιμον ἐν Ἑλλάδι, καίτοι μετὰ τινὰς μεγάλας ἐθνικὰς συμφορὰς, μεθ' ἧς ταχεῖα αὐξήσις τοῦ πληθυσμοῦ ἦτο ἐπιθυμητὴ, λέγουσιν ὅτι ἐπέστρεφον μερικῶς καὶ παροδικῶς εἰς τὸ ἀρχαῖον ἔθιμον. Πρέπει δὲ νὰ διακρίνωμεν τοὺς μυθικοὺς καὶ ποιητικοὺς χρόνους τῆς Ἑλλάδος, οἵτινες ζωγραφίζονται ὑπὸ τοῦ Ὀμήρου καὶ συνεχίζονται ὑπὸ τῶν ἀρχαίων τραγωδῶν, ἀπὸ τῶν μετέπειτα ἱστορικῶν. Εἶνε ἀξιωματικόν καὶ διὰ τινὰς συγγραφεῖς ἀκατάληπτόν τι γεγονὸς τῆς ἱστορίας τῶν ἡθῶν τῆς Ἑλλάδος, ὅτι ἐν τοῖς ἀρχαιοτέροις καὶ ὠμοτέροις χρόνοις αἱ γυναῖκες κατέσχον τὴν ὑψηλοτέραν θέσιν καὶ ὁ χαρακτὴρ αὐτῶν ἔδειξε τὴν ὑψίστην τελειότητα. Βεβαίως προϊόντος τοῦ πολιτισμοῦ ἡ ἐννοια τῆς ἡθικῆς ἐξευγενίσθη, ἠρῶνθη καὶ ἡλλοιώθη, δύναται τις ὅμως ἀφ' ἑτέρου μετὰ πεποιθήσεως νὰ διίσχυρισθῇ, ὅτι οἱ ἐν τῇ ἐλληνικῇ ποιήσει ἀπαντῶμενοι γυναικεῖοι χαρακτῆρες τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων εἶνε ἐκ τῶν τελειοτέρων ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῆς ἀνθρωπότητος. Ἡ συζυγικὴ ἀγάπη τοῦ Ἑκτορος καὶ τῆς Ἀνδρομάχης, ἡ καρτερικὴ πίστις τῆς Πηνελόπης, ἥτις ἐπερίμενε ἐπὶ πολλὸν χρόνον τὸν ναυαγῆσαντα σύζυγον, ὅστις ἀπέβλεπε πρὸς αὐτὴν ὡς πρὸς τι διάδημα διὰ τὰς ταλαιπωρίας του, ἡ ἡρωϊκὴ ἀγάπη τῆς Ἀλ-

(**) D. tem non uxor marito sed osori maritus offert Tacit.

κέστης, ἥτις οἰκειοθελῶς παρεδόθη τῷ θανάτῳ, ἵνα ζήσῃ ὁ σύζυγός της, ἡ παιδικὴ ὑπακοή της Ἀντιγόνης, ὁ ἡγεμονικῶς ἐξέχων θάνατος τῆς Πολυξένης, ἡ διστάζουσα καὶ ἀγία ἀφοσίωσις τῆς Ἰφιγενείας, ἥτις μὲ τὴν τελευταίαν ἐκπνοὴν συγχωρεῖ τὸν πατέρα της θυσιάσαντα αὐτήν, ἡ εὐθυμος, ἀγνή καὶ πλήρης ἀγάπης Ναυσικά, ἥς ἡ συνάντησις μετὰ τοῦ Ὀδυσσεύος ἀλάμπει ὥς τι ἐντελές εἰδύλλιον ἐν ταῖς λυπηραῖς σκηναῖς τῆς Ὀδυσσεύς, πάντα ταῦτα εἶνε εἰκόνες, ἃς ἡ Ῥώμη, ὁ χριστιανισμὸς καὶ ὁ ἱπποτισμὸς τοῦ μεσαιῶνος οὔτε νὰ ἐπισκιάσωσιν, οὔτε νὰ ὑπερβῶσι δύνανται. Οὐδέποτε ἡ παρθενικὴ ἀγνότης καὶ ἡ συζυγικὴ πίστις, ἥτις εἶνε ὁ κόσμος καὶ ἡ ἀρετὴ τῆς τελείας γυναικὸς παρεστάθησαν ἐξαιρετώτερον. Αἱ γυναῖκες μορφαὶ ἐξέχουσιν ἐπὶ τῆς εἰκόνας, ὅπως οἱ ἄνδρες, καὶ ἐμπνέουσιν ἴσον σεβασμόν. Ὅλη ἡ ἱστορία τοῦ τρωικοῦ πολέμου, εἶνε διήγησις τῶν καταστροφῶν αἰτινες παρηκολούθησαν τὴν παραβίαν μιᾶς συζυγίας. Οὐχ ἥττον ἡ θέσις τῆς γυναικὸς ἦτο ταπεινὴ, τὸ δὲ ἔθιμον τοῦ ἀγοράζειν τρόπον τινὰ τὴν νόμφην παρὰ τοῦ πατρὸς, ἦτο γενικόν. Οἱ ἄνδρες φαίνεται ὅτι μετὰ μικρᾶς ἢ οὐδαμιᾶς μομφῆς διετήρουν παλλακίδας, αἰχμαλώτους δὲ γυναῖκας ὑψηλῆς περισπῆς μετεχειρίζοντο μετὰ πολλῆς σκληρότητος. Περὶ τῆς κατωτέρας θέσεως τῆς γυναικὸς ἀπέναντι τοῦ ἀνδρὸς ἀπεφαίνοντο λίαν ἐναργῶς, καὶ ἀπεδείκνυναν διὰ τῆς ἀλλοκότου φυσιολογικῆς ἐννοίας, ὅτι ἡ αὐξήσις τοῦ γένους εἶνε ἀποκλειστικὸν ἔργον τοῦ ἀνδρὸς, διότι αἱ γυναῖκες λαμβάνουσιν εἰς τοῦτο πολὺ κατώτερον καὶ δευτερεῖον μέρος. (*). Ὁ μῦθος διηγεῖται, ὅτι ἡ Πανδώρα, γυνή, διέδωκεν ὅλα τὰ κακὰ εἰς τὸν κόσμον.

Κατὰ τοὺς ἱστορικοὺς χρόνους τῆς Ἑλλάδος ἡ νομικὴ θέσις τῆς γυναικὸς ὑπότινας ἐπόψεις εἶχε βελτιωθῇ, ἐνῶ ἡ ἠθικὴ κατὰστασις αὐτῶν εἶχε χειροτερεύσει ἐπαισθητῶς. Γυναῖκες ἐνάρετοι ἦγον βίον ἐντελοῦς, ἀπομονώσεως. Ἡ ἐταίρα ἦτο ὁ ἐξαιρετός καὶ λαμπρότερος τύπος τῆς ἰωνικῆς γυναικὸς, ἐνῶ παρὰ τῷ ἀνδρὶ τὸ κράτος τῆς ὁρμῆς ἦτο ἀπεριόριστον.

Αἱ πράξεις ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῶν ἡθῶν, ὧν ἡ ἐκτίμησις εἶνε πάνυ οὐσιώδης καὶ συγχρόνως δύσκολος, δύνανται νὰ ὀνομασθῶσιν ἐκφράσεις τοῦ αἰσθήματος. Εἶνε πολὺ εὐκολώτερον νὰ δείξῃ τις, τί οἱ ἄνθρωποι ἐπραξαν καὶ ἐδίδαξαν, ἢ νὰ φαντασθῇ τὴν ψυχικὴν κατὰστασιν, ἥτις καθίστα δυνατόν τοιαύτας πράξεις ἢ τοιαύτην διδασκαλίαν. Ἐν τῇ παρούσῃ περιστάσει ἔχομεν κλίσεις νὰ πραγματευθῶμεν καὶ αἰσθήματα, ἅτινα ἀποκλίνουν ἀπὸ τῶν ἡμετέρων, τοῦτο δὲ καθιστᾷ τὸ πρᾶγμα πολὺ δύσκολον. Λίαν ὕλιστικά καὶ συγχρόνως λαμπραὶ κοινωνίαι ὑπῆρξαν βεβαίως πολλάκις, ἡ ἱστορία δὲ τῆς τε Γαλλίας καὶ τῆς Ἰταλίας παρέχει ἡμῖν παραδείγματα μεγάλου ἐνθουσιασμοῦ διὰ τὰς τέχνας καὶ τὰς ἐπιστήμας ἐν κοινωνίαις

(*) Ἡ ἀλλόκοτος αὕτη ἰδέα, ἣν ὁ Ἀπόλλων ἐκφράζεται εἰς τὰς Εὐμενίδας τοῦ Εὐρυπίδου, ἀπαντᾷται παρὰ Ἰνδοῖς, Ἕλλησι, Ῥωμαίοις καὶ χριστιανοῖς συγγραφεῦσι λεπτομερῶς ἀνεπτυγμένη. Ὁ Legouvé, ὅστις ἀριεστὸς κεφάλαιον ἰδιαίτερον εἰς τὸ ἀντικείμενον τοῦτο, ἀναφέρει χωρίον τοῦ ἁγίου Thomas τοῦ Aquino, ἐνθα οὗτος νομίζει συμφώνως πρὸς τὴν περὶ τοῦτου γνώμην του, ὅτι ἀρμόζει μείζων ἀγάπη εἰς τὸν πατέρα ἢ τὴν μητέρα. Ὁ Legouvé λέγει, ὅτι ἐπὶ διαστειρώσεως διαφορῶν εἰδῶν ζώων, ὁ τύπος τῆς μητρὸς ὑπεριτχέει παρὰ τοὺς ἐκγόνοισι.

αἰτινες ἦσαν ἠθικῶς πολὺ ταπειναί· ὁ ἰδιόζων χαρακτήρ ὅμως τοῦ ἑλληνικοῦ ὕλισμοῦ (τῆς ἀπολαύσεως τῶν ἡδονῶν) εἶνε, ὅτι οὗτος ἀνεπτύχθη ἀτιμωρήτως κατὰ μέγα μέρος ὑπὸ τὰ ὅμματά τινων ἐκ τῶν περιφημοτέρων ἠθικολόγων, πράγματι δὲ μάλιστα ἐνεθαρρύνετο ὑπ' αὐτῶν. Ὡς φαντασθῶμεν τὸν χρόνον, καθ' ὃν ἡ τιμὴ καὶ ἡ λάμψις τῆς παρισινῆς κοινωνίας ἐπλήρουν τὰς αἰθούσας τῆς Ninon de l'Enclos, ἥτις μεταξὺ τῶν θιασωτῶν τῆς ἡρίθμει τὸν Bossuet καὶ Fénelon, ὥς φαντασθῶμεν ὅτι οἱ ἔσσοχοι οὗτοι ἄνδρες ἐδίδασκον αὐτὴν δημοσίως περὶ τῶν καθηκόντων τοῦ ἐπαγγέλματός της, καὶ τῶν μέσων δι' ὧν ἡδύνατο νὰ δεσμεύσῃ τὴν ἀγάπην τῶν ἐραστῶν της, τότε εὐρίσκομεν μεταξὺ αὐτῶν σχέσιν τοιαύτην, ὁποίαν μεταξὺ τοῦ Σωκράτους καὶ τῆς ἐταίρας Θεοδώτας.

Ἵνα ἐκτιμήσωμεν ἐπαξίως τὰ αἰσθήματα τῶν Ἑλλήνων ἠθικολόγων ὅσον τὸ δυνατόν περισσότερον, εἶναι ἀναγκαῖον νὰ εἰπωμέν τινα περὶ τινων λεπτοτάτων καὶ συνάμα σπουδαιοτάτων ζητημάτων, τὰ ὁποῖα εἶνε ἔργον τῶν νομοθετῶν καὶ τῶν ἠθικολόγων.

Οἱ πατέρες τῆς ἐκκλησίας ἐδίδασκον μετὰ ζήλου, ὅτι ἡ κατὰ τὸ σῶμα ἡδονὴ (ἡ γενετήσιος ἀπόλαυσις) ἦτο τὸ προπατορικὸν ἁμάρτημα· πρέπει δέ τις ν' ἀναγνώρισῃ, ὅτι ἡ προοδύσασα ἐπιστήμη, ἥτις ἀντικρὺ ἀνθίσταται εἰς τὸν ἀσκητικὸν βίον, κατὰ τὸσούτον συμφωνεῖ μετὰ τῆς ῥηθείσης θεολογικῆς θεωρίας, καθόσον καταδεικνύει ὅτι ἡ φυσικὴ αὕτη ὁρμὴ εἶνε ἰσχυροτέρα ἢ ὅσον ἀπαιτεῖ ἡ εὐδαιμονία τοῦ ἀνθρώπου. Ὁ Malthus ἀπέδειξεν ἐν τοῖς συγγράμματι του, τοῦθ' ὅπερ οἱ Ἕλληνες ἠθικολόγοι φαίνεται ὅτι ἐννόησαν λίαν καλῶς, ὅτι ἡ τακτικὴ καὶ μετρία ἱκανοποιήσας φυσικῆς τινος ἐπιθυμίας ἐν τῇ συζυγίᾳ, ἐὰν ἐλάμβανε χώραν ἐν γένει, ἤθελε προξενήσῃ μέγα δυστύχημα ἐν τῷ κόσμῳ, καὶ ὅτι, ἐνῶ ἡ φύσις ἀναμφισβητήτως φαίνεται ὅτι ὠθεῖ τὸν ἄνθρωπον εἰς πρῶτον γάμον, τούναντίον ἡ πρώτη συνθήκη τοῦ προβαίνοντος πολιτισμοῦ χωρῶν πολυανθρώπων εἶνε νὰ περιορίσωσιν αὐτὸν ἡ ἐλαττώσωσιν. Ἐν οὐδεμιᾷ πολιτισμένῃ κοινωνίᾳ ὁ γάμος εἶναι συνήθης κατὰ τὸν χρόνον τῆς πρώτης ἀναπτύξεως τῆς ὁρμῆς, ἡ δὲ φρόνησις τείνει εἰς τὸ νὰ καταστήσῃ τοιούτους γάμους σπανιωτέρους. Ἐπίσης εἶνε ἀναμφισβήτητον, ὅτι ὅσον ἐντόνως καὶ ἀνέσυστησαν τὴν ἐγκράτειαν ἐκτὸς τοῦ γάμου οἱ ἐκκλησιαστικοὶ πατέρες, οὐδέποτε αὕτη ἠτκήθη οὐδὲ κατὰ προσέγγισιν. Παρὰ πᾶσι δὲ τοῖς λαοῖς, εἰς πάσας τὰς ἐποχὰς καὶ εἰς ὅλας τὰς θρησκείας παρετηρήθη ἔκτακτός τις ἐπιείκεια ὡς πρὸς τοῦτο, ἥτις πιθανῶς πλέον ἢ ἄλλη τις μεμονωμένη αἰτία συνετέλεσεν εἰς τὴν ἀθλιότητα καὶ τὴν ταπείνωσιν τοῦ ἀνθρώπου.

Προκειμένου λόγου περὶ τοῦ ζητήματος τούτου πρέπει ὁ ἠθικολόγος νὰ λάβῃ ὑπ' ὄψιν τὰ δύο ταῦτα· ἅ. τὸ φύσει ἐπιβαλλόμενον καθῆκον εἰς τὸν ἄνδρα, νὰ φροντίσῃ διὰ τὸ τέκνον, ὅπερ ἐγέννησε καὶ β'. ἡ διαφύλαξις τῆς οἰκογενείας ἀπὸ βλάβης καὶ μιάνσεως. Ἡ οἰκογένεια εἶνε τὸ κέντρον καὶ ὁ ἀρχικὸς τύπος τῆς πολιτείας, ἡ δὲ εὐτυχία, καὶ εὐδαιμονία τῆς κοινωνίας ἐξαρτῶνται κατὰ μέγα μέρος ἐκ τῆς ἀγνότητος τῆς οἰκογενειακῆς ζωῆς. Ἡ κατ' οὐσίαν ἀποκλειστικὴ ἀγάπη τοῦ ἀνδρός καὶ ἡ λίαν

φυσική ἐπιθυμία τοῦ ἀνδρός τοῦ νὰ ᾔῃ βέβαιος περὶ τῆς γνησιότητος τοῦ τέκνου του, ὅπερ διατρέφει, καθιστῶσι τὰς εἰσβολὰς ἀθεμίτων παθῶν ἐντὸς τοῦ οἰκιακοῦ του κύκλου αἰτίαν μεγίστην κακῶν. Ἐντούτοις φαίνεται ὅτι ἡ ὑπερβολικὴ δύναμις τῶν παθῶν καθιστᾷ τὰς τοιαύτας εἰσβολὰς συ-
χνὰς καὶ ἀναποφεύκτους.

Ὑπὸ τὰς περιστάσεις ταύτας ἐγεννήθη ἐν τῇ κοινωνίᾳ εἰκὼν τις, λυπηροτάτη καὶ ὑπὸ τινὰς ἐπόψεις τρομερωτάτη, ἐπὶ τῆς ὁποίας πρέπει νὰ διατρίψῃ τὸ βλέμ-
μα τοῦ ἠθικολόγου. Ἡ δυστυχὴς ἐκείνη, ἥς τὸ ὄνομα αἰσχύνεται τις νὰ προ-
φέρῃ, ἥτις μετὰ ψυχρᾶς καρδίας παραδίδεται εἰς τὰς ἐπιθυμίας τῶν ἄλ-
λων, ἥτις ὡς πάντῃ ἀπορριπτέα περιφρονεῖται, καὶ πολλάκις ὑποπίπτει εἰς νό-
σους, ἀθλιότητα καὶ πρῶτον θάνατον, ἀπαντᾶται ἐν πάσῃ ἐποχῇ ὡς στα-
θερὰ ἀπόδειξις τῆς μεγάλης ἀδυναμίας καὶ τοῦ ἀναμαρτήτου τοῦ ἀνθρώπου.
Αὕτη καθ' ἑαυτὴν οὔσα ὁ ἀνώτατος βαθμὸς τῆς κακίας, καθίσταται τέλος
ἡ ἀμυνα τῆς ἀρετῆς. Ἄνευ αὐτῆς ἀπείρων εὐτυχῶν οἰκογενειῶν ἡ ἀγνό-
της ἤθελε προσβληθῇ, καὶ πολλοί, οἵτινες ὑπερήφανοι ἐπὶ τῇ ἀθίκτῳ αὐ-
τῶν ἀγνότητι μετὰ φρίκης καὶ ἀποστροφῆς σκέπτονται περὶ αὐτῆς, ἤθελον
γνωρίσει τοὺς ἐλέγχους τῆς σηνειδήσεως καὶ τὰς βασάνους τῆς ἀπελπισί-
ας. Ἐπὶ τῆς ταπεινωθείσης καὶ ἀτιμασθείσης ταύτης ἀνθρωπίνης μορφῆς συγ-
κεντροῦνται τὰ πάθη, ἅτινα ἤθελον πληρώσει αἰσχύνης τὸν κόσμον, ἐνῶ
μόρφωσις καὶ πολιτισμὸς ἔρχονται καὶ παρέρχονται, μένει αὕτη ἀεὶ τὸ θύ-
μα, ὅπερ πίπτει διὰ τὰς ἁμαρτίας τῶν ἀνθρώπων.

Ἡ κοινὴ γνώμη ἐν ταῖς πλείσταis χριστιανικαῖς χώραις κρίνει λίαν
αὐστηρῶς τὸ δυστυχὲς τοῦτο ὄν, καὶ ὅλα ἐκ τοῦ γένους του, ὅσα προσέ-
βαλον τὸν νόμον τῆς ἀγνότητος. Ἰδίως παρὰ τοῖς ἀγγλοσαξωνικοῖς λαοῖς ἀρ-
κεῖ ἐν μόνον ὀλίγη τοιαύτης φύσεως, τουλάχιστον παρὰ ταῖς μέσαις
καὶ ἀνωτέραις τάξεσι, νὰ ἐγχαράξῃ ἀνεξίτηλον στίγμα, ὅπερ οὔτε χρόνος
οὔτε ἀρεταί, οὔτε μετάνοια δύναται νὰ ἐξαλείψῃ, (*) Ἡ αὐστηρὰ αὕτη
κρίσις εἶνε κατὰ πιθανότητα ἡ ἐκφρασις τοῦ θρησκευτικοῦ αἰσθήματος περὶ
τοῦ ἀντικειμένου τούτου, ἐνίοτε ὁμῶς δικαιολογεῖται διὰ σπουδαίων, ἐκ τῶν συμ-
φερόντων τῆς κοινωνίας εἰλημμένων λόγων.

(Ἐπεται συνέχεια.)

(*) Τὰ ἑλληνικὰ ἦθῃ ἐν Ἑλλάδι καὶ Τουρκίᾳ εἶνε αὐστηρότατα, αὐστηρότερα καὶ τῶν Ἀγ-
γλοσαξωνικῶν. Τούναντιον παρατηρεῖται παρὰ τοῖς Σλαύοις ἐλαχίστη αὐστηρότης ὡς πρὸς τοῦτο.
Τοῦτο δεῖκνύει, ὅτι ὁ Ἕλλην ὑπερέχει πλείστους λαοὺς κατὰ τὴν οἰκογενειακὴν ἀγνότητα.